

Mediálna diatéza u Apollónia Dyskola: gramatikografické a typologické aspekty

Barbora Machajdíkoviá

Bratislava

Middle diathesis in Apollonius Dyscolus: grammaticographical and typological aspects

Abstract: Ancient Greek grammarians did not put the middle on the same level as the active or the passive, which were the two basic diatheses. In Apollonius Dyscolus' grammatical treatise *De Constructione*, the middle is given an accessory and secondary status and is characterized in negative terms as non-active and non-passive. In the following paper we will confront the definition of the middle with the notion of *autopátheia* and analyze how Apollonius attempts to further define the middle through the notions of *skhéma* and *sunéemptōsis*.

Keywords: Active, *diáthesis*, middle, passive, voice

Grécki gramatici pôvodne používali označenie „stredný“ (μέσος, niekedy aj τὸ μεταξύ) bez ďalšieho rozlíšenia na označenie prechodných a ambivalentných kategórií, napríklad v oblasti klasifikácie okluzívnych konsonantov v starogréčtine, či povahy prízvukov a tiež toho, čo súčasní vedci nazývajú diatézou.¹ Použitie výrazu „stredný“ umožnilo starogréckym gramatikom zaviesť tretí prvok do binárnej množiny, ktorej dva výrazy boli protikladné.²

Takáto neurčitá terminológia je prítomná už v diele *De Constructione* od Apollónia Dyskola.³ Výraz „stredný“ sa najčastejšie používal pri skúmaní slovesnej diatézy a postupne sa stal odborným termínom, čo viedlo k potrebe presnejšie ho definovať.⁴

Článok sa začína poukazaním na rôznorodosť použitia slova διάθεσις v diele Apollónia Dyskola: významy gréckeho slova *diáthesis* sa nemusia zhodovať s tým, čo dnes nazývame „diatézou“. Následne je uvedený myšlienkový rámec, v ktorom bolo médium vymedzené vo vzťahu k aktívu a pasívu, pričom sa sleduje, ako problematika média súvisí so všeobecnejšou otázkou *sunéemptōsis*. Nakoniec sa porovnáva prístup k otázke média u Apollónia a v *Tékhne grammatiké* pripisovanej Dionysiovi Thrakovi.⁵

¹ HOENIGSWALD, *Media, Neutrum und Zirkumflex* (1954), s. 209 – 212; SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 4. Ku klasifikácii konsonantov, cf. BUZÁSSYOVÁ, *Od hlasy k hláske* (2016), s. 198.

² COLLINGE, *The Greek Use of the Term 'Middle' in Linguistic Analysis* (1963), s. 234.

³ Text a francúzsky preklad spolu s komentármi od Jeana Lallota: LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction* (1997), v dvoch zväzkoch.

⁴ RIJXSBARON, už v *The Treatment of the Greek Middle Voice by the Ancient Grammarians* (1986), upozornil na heterogenosť definícií média v gréckej gramatickej tradícii.

⁵ Predkladaný článok vznikol v rámci výskumného projektu VEGA č. 1/0888/21 *Analýza procesov selekcie a systematizovania poznatkov v gréckej filológii počas jej rozkvetu v Ríme Marca Aurelia*, Univerzita Komenského, Bratislava. Vzhľadom na predmet nášho článku, ktorý sa týka gréckych foriem citovaných

Rôzne významy termínu *diáthesis* u Apollónia Dyskola

Substantívum *diáthesis* (διάθεσις) je odvodeninou zo slovesa διατίθημι „rozkladať, usporiadavať, zariaďovať“ (μέδιον διατίθεμαι). V spise *De Constructione* od Apollónia Dyskola sa vyskytuje najmenej päť použití slova *diáthesis*.⁶ Používa sa pri slovesách, ale nezodpovedá nevyhnutne súčasnému pojmu „diatéza“, ako ho chápu jazykovedci.

– Pojem *diáthesis* môže byť aplikovaný na slovesnú kategóriu času, o čom svedčí výraz χρονικῆς διαθέσεως (A.D. *Synt.* 3, 354).⁷

– Pojem „tranzitívnej diatézy“ môže byť vyjadrený syntagmou *diabibastikè diáthesis*, ktorá sa objavuje v genitíve vo výraze ἐγκειμένης διαβιβαστικῆς διαθέσεως ἐπὶ πρόσωπον ὑποκείμενον, teda „tranzitívna diatéza orientovaná na osobu-objekt.“⁸

– Výraz *psukhikè diáthesis* je použitý pri príležitosti diskusie o infinitíve, ktorý nemá príznak ani pre číslo ani pre osobu.⁹ S cieľom dokázať, že infinitív je sloveso, musel Apollónios ustanoviť, že *psukhikè diáthesis* nie je nevyhnutnou kategóriou slovesa.¹⁰

Ἄλλ' οὐδὲ ψυχικὴν διάθεσιν τὸ ῥῆμα ἐπιδέχεται· πάλιν γὰρ τὰ μετεληφότα πρόσωπα τοῦ πράγματος τὴν ἐν αὐτοῖς διάθεσιν ὁμολογεῖ διὰ τοῦ ῥήματος.

Sloveso však nemá ani duševnú *diáthesis*: tu aj osoby, ktoré sa zúčastňujú na deji, svedčia o *diáthesis*, ktorá je v nich prostredníctvom slovesa.

V jednej pasáži sa tvrdí, že *psukhikè diáthesis* sa týka iba slovesných spôsobov vyjadrujúcich osobu a týka sa vzťahu slovesného tvaru k osobám, ktoré uvádza.¹¹ Slovo „osoba“ nie je jednoznačné, pretože sa raz vzťahuje na paradigmu časovaného slovesa (prvá, druhá a tretia osoba), inokedy na činiteľov alebo účastníkov deja (*pragma*).¹²

Ἐνθεν μοι δοκοῦσιν εὐήθως ἀναστρέφειν οἱ ἐπιζητοῦντες διὰ τί ἐλλείπει προσώποις καὶ ἀριθμοῖς καὶ ἔτι ψυχικῆ διαθέσει, εἶγε οὐ πληθύνεται, ὅτι πᾶν πρᾶγμα ἓν ἐστίν,

---

a komentovaných starovekými gramatikmi, je náš prepis gréckych slov v súlade s princípmi medzinárodných noriem (transliterácia).

⁶ Tieto použitia uvádza LAMBERT, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 247.

⁷ LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 239 (§ 98); LAMBERT, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 246.

⁸ A.D. *Synt.* 3, 428. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 267 (§ 185), prekladá ako „diathèse transitive orientée vers une personne-objet“.

⁹ A.D. *Synt.* 3, 325.

¹⁰ Podľa LAMBERTOVEJ interpretácie, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 247. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 227 (§ 59), prekladá ako „la diathèse de l'âme“. HOUSEHOLDER, *The Syntax of Apollonius Dyscolus* (1981), s. 177, navrhuje preklad: „Furthermore, the verb in itself has no mood (“mental attitude”); here, too, it is the subject persons who express their own mental attitude by means of the verb.“ JULIEN, *Mode verbal et diathesis chez Apollonius Dyscole* (1985), s. 92, prekladá ako „disposition mentale“.

¹¹ A.D. *Synt.* 1, 44–45. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 111 (§ 51).

¹² JULIEN, *Mode verbal et diathesis chez Apollonius Dyscole* (1985).

— εἶγε οὐκ ἔχει ψυχικὴν διάθεσιν, ὅτι μηδὲ εἰς πρόσωπα ἀνεκυκλήθη, ἅπερ ἔμψυχα ὄντα τὴν ἐν αὐτοῖς διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἐπαγγέλλεται· ὥστε δυνάμει αὐτὸ τὸ ῥῆμα οὔτε πρόσωπα ἐπιδέχεται οὔτε ἀριθμούς, ἀλλ' ἐγγενόμενον ἐν προσώποις τότε καὶ τὰ πρόσωπα διέστειλεν, ὄντα λοιπὸν ἢ ἐνικὰ ἢ δυϊκὰ ἢ πληθυντικά.

Preto podľa mňa tí, ktorí sa čudujú, prečo [infinitív] nemá osobu, číslo ani diatézu duše, si počínajú hlúpo: ak nemá množné číslo, je to preto, že každý akt (*pragma*) je jeden; ak nemá diatézu duše, je to preto, že sa netýka osôb, ktoré práve preto, že sú oduševnené (*émpsukha*), vyjadrujú diatézu duše, ktorá je v nich, takže sloveso samo o sebe nemá ani osobu, ani číslo. Len priradením sa k osobám môže sloveso rozlíšiť osoby, ktoré inak môžu byť v jednotnom, dvojnóm alebo množnom čísle.

— Apollónios Dyskolos používa syntagmu ψυχικὴν ἢ σωματικὴν διάθεσιν (v akuzatívě) v pasáži, kde predstavuje slovesá charakterizované vlastnosťou nazvanou *autopátheia*, ktorou sa ešte budeme zaoberať.¹³ Tu *psukhikḗ è sōmatikḗ diáthesis* zodpovedá tomu, čo by lingvisti nazvali ako signifiké slovesa.¹⁴ Toto použitie je odlišné od pojmu *psukhikḗ diáthesis* (A.D. *Synt.* 3, 325), ktoré sa vzťahuje na charakteristiku neprítomnú v infinitíve.

— Slovo *diáthesis* môže byť tiež asociované s adjektívami *energētiké* a *pathētiké*.¹⁵

Κάκεινο γὰρ ὁμολόγον ἔστιν, ὅτι ἡ ἐνεργητικὴ διάθεσις προτέρα τῆς παθητικῆς· τότε γὰρ πέπονθεν, ὅτε καὶ ἀναδέδεκται τὴν ἐνεργητικὴν διάθεσιν.

Rovnako sa pripúšťa, že aktívna diatéza je prvotná vzhľadom na pasívnu: pasívum môže byť iba to, čo už má aktívnu diatézu.

V tomto použití je *diáthesis* blízka tomu, čo súčasní gramatici nazývajú diatézou.¹⁶ Možno pozorovať, že v predchádzajúcej citácii, rozlišuje Apollónios dve diatézy, aktívnu a pasívnu bez zmienky o mediálnej. Apollónios tiež tvrdí, že aktívum logicky predchádza pasívu.

Médiu medzi aktívom a pasívom

Pred Apollóniom sa v gramatických textoch, ktoré poznáme prostredníctvom papyrusov, nenachádzajú zmienky o médiu. Možno citovať Papyrus Yale 1.25 datovaný do 1. stor. n. l. (col. 1, 28–29).¹⁷

[ῥῆμα δ' ἔστιν λ]έξις πράξις ἢ πάθος | [σὺν χρόνῳ καὶ] προσώπῳ δηλοῦσα {ν}.

¹³ A.D. *Synt.* 3, 397 – 398. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 255 (§ 150).

¹⁴ LAMBERT, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 246.

¹⁵ A.D. *Synt.* 3, 345. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 235 (§ 87).

¹⁶ Viacerí autori, napríklad ROUSSEAU, *Propositions pour une description ordonnée des «voix» et des «diathèses»* (2014), s. 21, 32, tvrdia, že diatéza je syntaktický a sémantický jav týkajúci sa priamo usporiadania (*l'arrangement*) argumentov (aktantov) a participantov výpovede všeobecne, zatiaľ čo rod sa vzťahuje na morfológiu slovesa. TRONCIOVÁ, *Formes moyennes oppositives et non oppositives* (2014), s. 35, definuje diatézu ako postavenie (*disposition*), ktoré má subjekt vzhľadom na svoje sloveso. Cf. BENEDETTI, 'Diathesis' / 'voice' (2014), 36–37.

¹⁷ WOUTERS, *The Grammatical Papyri from Graeco-Roman Egypt* (1979), s. 50, 55.

Sloveso je slovo označujúce činnosť (*prâxis*) alebo trpnosť (*páthos*), pričom sa vyjadruje aj čas a osoba.

Pojem slovesa je definovaný pomocou antitetických termínov *prâxis* a *páthos*, ktoré sú výpožičkami z filozofických spisov. Najrozšírenejšia definícia slovesa v gréckej gramatike vždy spočívala na tomto binárnom modeli bez zmienky o mediálnom rode. Z papyrusov možno citovať P.S.I. 7.761, z 5.–6. stor. n.l. (riadky 3–5):¹⁸

[ῥῆμα ἐ]στὶ μέρος λόγου [ἐν ἰδίῃς¹⁹ μετασχηματισμ[οῖς] διαφόρων] | χρόνων ἐπιτεκτικὸν μετ' ἐνεργείας ἢ πάθους, ὅτε δέχ[εται] ψυχικὴν?²⁰ | διάθεσιν.

Sloveso je slovný druh, ktorý svojimi špeciálnymi tvarmi vyjadruje rozličné časy v aktíve a v pasíve, keď získava ... diatézu.

Je zaujímavé pozorovať, že Apollónios Dyskolos použil veľmi podobnú formuláciu (s výrazom ἐν ἰδίῃς μετασχηματισμοῖς), ale tu spomína tri diatézy, aktívum (ἐνεργητική), pasívum (παθητική), k čomu sa pripája (καὶ ἔτι) médium (v gréčtine ἡ μέση).²¹

Ἴδιον οὖν ῥήματος ἔστιν ἐν ἰδίῃς μετασχηματισμοῖς διάφορος χρόνος διάθεσις τε ἢ ἐνεργητικὴ καὶ παθητικὴ καὶ ἔτι ἡ μέση.

To, čo je vlastné slovesu, je vyjadrovať formálnymi variáciami, ktoré sú preň špecifické, rozličné časy, aktívnu a pasívnu diatézu a tiež strednú.

Pre pochopenie postavenia média v koncepcii Apollónia Dyskola je potrebné predstaviť jeho spôsob ponímania aktíva a pasíva. Podľa alexandrijského učenca má aktívum akúsi prednosť pred ostatnými diatézami. Napríklad pasívna konštrukcia je založená na zodpovedajúcej aktívnej konštrukcii, ktorá jej predchádza (προϋφεστώσης).²²

Χρῆ γὰρ νοεῖν ὅτι ἡ ἐνέργεια ὡς πρὸς ὑποκειμένον τι διαβιβάζεται, ὡς τὸ τέμνει, τύπτει, τὰ τούτοις παραπλήσια· ἥς καὶ τὸ παθητικὸν ἐκ προϋφεστώσης ἐνεργητικῆς διαθέσεως ἀνάγεται, δέρεται, τύπτεται. Οὐ δὴ τούτοις ὁμοίᾳ ἔστιν τὸ ὑπάρχω, τὸ ζῶ, τὸ εἰμί, τὸ πνέω, τὸ φρονῶ, τὰ ὅμοια.

Treba to totiž chápať tak, že dej prechádza k objektu: tak pri *témnei* (reže), *túptei* (udiera) a podobných slovesách. Zodpovedajúce pasívum vychádza z už preexistujúcej aktívnej diatézy: *déretai* (je bitý), *túptetai* (je udieraný). Slovesá ako

¹⁸ WOUTERS, *The Grammatical Papyri from Graeco-Roman Egypt* (1979), s. 206–207.

¹⁹ Záměna medzi samohláskou η a sekvenciou οι. Cf. GIGNAC, *A Grammar of the Greek Papyri* (1976), s. 265–266.

²⁰ Text v tejto časti je veľmi neistý.

²¹ A.D. *Synt.* 3, 325. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 227 (§ 60), prekladá ἐν ἰδίῃς μετασχηματισμοῖς ako „par les variations formelles qui lui sont propres“.

²² A.D. *Synt.* 3, 395 – 396. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 254–255 (§ 148); BENEDETTI, *Pourquoi l'appelle-t-on moyen?* (2014), s. 11–12.

hupárkhō (som tu), *zō* (žijem), *eimí* (som), *pnéō* (dýcham), *phronō* (uvažujem) a podobné nie sú tohto typu.

Opozícia medzi aktívom a pasívom má za cieľ vysvetliť syntaktický jav. Ide o pasivizáciu, ktorá spočíva na transformácii akuzatívu (objekt) na nominatív a nominatívu (subjekt) na genitív (spolu s predložkou *ὑπό*) na vyjadrenie pôvodcu deja (pasívneho agensa). Prechod z aktívnej vety na pasívnu sa realizuje v stanovenom smere, keďže aktívna fráza predchádza pasívnej.²³

Apollónios Dyskolos berie do úvahy pasivizáciu prechodných slovíes. Prechodné slovesá, ktoré možno transponovať do pasíva, sa vyznačujú súčasnosťou prítomnosťou priameho a nepriameho pádu, na rozdiel od neprechodných slovíes, ktoré sú spojené iba s priamym pádom (*περιπατεῖ Τρύφων*, *peripateí Trúphōn*²⁴ „Tryfón sa prechádza“). Kontrast medzi týmito dvomi typmi slovíes je vyjadrený nasledovne:²⁵

Ἔστιν οὖν καθολικώτερον φάναι ὡς τὰ πρὸς εὐθεῖαν συναρτώμενα τῶν ῥημάτων, οὐκ ἀπαιτοῦντα πλαγίαν πᾶσιν, οὐδὲ παρακειμένην ἔξει παθητικὴν προφορὰν· τὰ γε μὴν πλαγίαν ἀπαιτοῦντα πάντως καὶ εἰς παθητικὴν <τὴν> διάθεσιν μεταστήσειεν, συμπαραλαμβανομένης γενικῆς μετὰ τῆς ὑπὸ προθέσεως, δέρομαι ὑπὸ Τρύφωνος, τιμῶμαι ὑπὸ Θεῶνος. Καὶ αὕτη μὲν μόνη ἐστὶν τῶν παθητικῶν ἢ σύνταξις· τῶν γε μὴν ἐνεργητικῶν ἐστὶν καὶ γενικὴ, οὐ συνούσης τῆς ὑπὸ προθέσεως, ὡς τὸ κυριεύω σοῦ, καὶ δοτικὴ, ὡς τὸ παλαίω σοί, καὶ αἰτιατικὴ, ὡς τὸ τιμῶ σέ.

Dá sa teda vo všeobecnosti povedať, že slovesá, ktoré sa spájajú s priamym pádom, ale nevyžadujú si nepriamy pád, nebudú mať ani zodpovedajúci pasívny tvar. Na druhej strane slovesá, ktoré si vyžadujú nepriamy pád, sa budú môcť bezvýhradne transformovať na pasívum pri použití genitívu s predložkou *hupó*: *déromai hupò Trúphōnos* (som bitý Tryfónom), *timōmai hupò Théōnos* (som ctený Theónom). Táto konštrukcia je jediná v prípade pasíva; aj aktívum môže byť s genitívom ale bez predložky *hupó*: *kurieúō soú* (vládnem ti), s datívom *palaiō soi* (bojujem s tebou) a s akuzatívom *timō sé* (ctím si ťa).

V diele Apollónia Dyskola má médium sekundárne postavenie, ako na to poukazuje jeho charakterizovanie pomocou záporných výrazov ako nie-aktívum a nie-pasívum.²⁶ Médium sa definuje ako prostredná *διάθεσις*.²⁷

ἡ συμπαραπομένη διάθεσις, ἐνεργητικὴ οὔσα ἢ παθητικὴ, καὶ ἡ μεταξὺ τούτων πεπωκυῖα μέση, οὐ προσχωροῦσα οὐδετέρῳ.

²³ LAMBERT, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 251.

²⁴ A.D. *Synt.* 3, 402. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 257 (§ 155).

²⁵ A.D. *Synt.* 3, 404. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 258 (§ 157); RIAÑO RUFILANCHAS, *El complemento directo en griego antiguo* (2006), s. 69 – 70; BENEDETTI, *Pourquoi l'appelle-t-on moyen?* (2014), s. 11–12.

²⁶ Tento bod zdôraznila BENEDETTIOVÁ, *Pourquoi l'appelle-t-on moyen?* (2014), s. 12. Cf. SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 13.

²⁷ A.D. *Synt.* 3, 319. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 225 (§ 54).

„diatéza sprevádzajúca aj (sloveso), aktívna alebo pasívna a stredná, ktorá sa nachádza medzi obidvomi bez toho, aby splynula s jednou z nich.“

Apollónios tiež rozlišuje slovesá, ktoré vyjadrujú istú pasívnosť bez toho, aby mali pasívnu flexiu (ako *páskhō* „trpím“).²⁸ Na opis slovies tohto typu používa Apollónios termín *autopátheia*, ktorý by sme mohli preložiť ako „autopasívum“.

Ἔστιν ἂ καὶ ψυχικὴν ἢ σωματικὴν διάθεσιν σημαίνει, οἷς οὐ προσγίνεται πάλιν ἡ παθητικὴ κλίσις διὰ τὸ ἐν τῇ προσούσῃ καταλήξει τὸ πάθος ὑπαγορεύεσθαι. Ἔστι μὲν γὰρ τὸ ἀνιῶ ἐν διαβάσει ἐτέρου προσώπου, ὅπερ ἀποτελέσει παθητικὸν τὸ ἀνιῶμαι, οὐ μὴν τὸ κοπιῶ ἢ τὸ ὀφθαλμιῶ· τὰ γὰρ τοιαῦτα τῶν ῥημάτων ἐν αὐτοπαθείᾳ ἔχει τὸν ὀρισμὸν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ διατίθεσθαι ἢ ἐπὶ τοῖς εὐκταίοις γίνεται ἢ ἐπὶ τοῖς μὴ οὕτως ἔχουσιν, ὁμολογοῦν ὅτι οὐ συστήσεται παθητικὰ τοῦ πάσχω, χαίρω, ἐρυθριῶ, θνήσκω, γηρῶ, θάλλω, οὐρητιῶ, γαυριῶ.

Existujú tiež slovesá, ktoré znamenajú psychické alebo telesné rozpoloženie (*diáthesis*) a ktoré tiež nemajú pasívnu flexiu: je to preto, že už vyjadrujú pasívitu pomocou svojich (aktívnych) koncoviek. Sloveso *aniō* (sužujem) sa vyznačuje tranzitivitou smerom k inej osobe,²⁹ čo mu dáva pasívum *aniōmai* (som sužovaný). Nič podobné však nie je v prípade slovesa *kopiō* (namáham sa) alebo *ophthalmiō* (bolia ma oči): slovesá tohto typu totiž obsahujú autopasívne vymedzenie (*autopatheia*). Toto rozpoloženie (*diatithesthai*) sa môže týkať toho, čo je žiaduce alebo čo nie; takto je zhoda pri odmietnutí toho, že by mohlo existovať správne tvorenie pasíva v prípade slovies ako *páskhō* (trpím), *khairō* (teším sa), *eruthriō* (červenám sa), *thnēskō* (umieram), *gērō* (starnem), *thállō* (kvitnem), *ourētiō* (potrebujem močiť), *gauriō* (chválím sa, honosím sa).

Element αὐτο- v slove αὐτοπάθεια neznamená, že paciens je sám príčinou svojho pasívneho stavu, ale že jeho pasívnosť je vyjadrená iba slovesnou lexémou bez potreby pasívnej morfológie.³⁰

Po uvedení slovies charakterizovaných vlastnosťou *autopátheia* Apollónios uvádza definíciu mediálnych slovies.³¹

Τὰ γοῦν διὰ τοῦ μέσου ἐνεστῶτος ἐν τύπῳ παθητικῶ ἐνέργειαν σημαίνοντα ἀπαράδεκτον ἔχει τὴν διὰ τοῦ ω κατάληξιν, ἐνεργητικὴν οὖσαν, ἐπεὶ τὸ ταύτης εὐχρηστον διὰ τοῦ προειρημένου μέσου ἐνεστῶτος κατεῖληπτο, ὡς ἔχει τὸ βιάζομαι σε, μάχομαι σοι, χρῶμαι σοι καὶ ἄλλα πλεῖστα.

Slovesá, ktoré v mediálnom prezente pasívnej formy, znamenajú aktivitu, nepripúšťajú koncovku -ō, ktorá je aktívna, keďže jej hodnota je už zahrnutá v spomenutých mediálnych prezentoch ako napríklad *biázomai se* (znásilňujem ťa),

²⁸ A.D. *Synt.* 3, 397 – 398. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 255 (§ 150).

²⁹ Teda iná osoba, ako tá, ktorá je označená koncovkou.

³⁰ LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction II* (1997), s. 246.

³¹ A.D. *Synt.* 3, 398. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 255 (§ 151).

mákhomai soi (bojujem s tebou), *khrōmai soi* (stretávam sa s tebou) a množstve ďalších slovies.

Sloveso ako *máχομαι* reprezentuje slovesnú triedu zvanú *media tantum*. Tieto slovesá vyjadrujú svoj aktívny význam prostredníctvom tranzitívnej konštrukcie (s agensom v nominatíve a paciensom v nepriamom páde). Trieda tranzitívnych mediálnych slovies teda predstavuje symetriu s autopasívnymi slovesami v tom ohľade, že obidve tieto triedy preukazujú nesúlady medzi tvarom koncovky a slovesnou konštrukciou.³² V obidvoch prípadoch je sloveso charakterizované morfológickou anomáliou: pasívna forma bez zodpovedajúcej aktívnej flexie (typ *máχομαι*), aktívna forma bez pasívnej flexie v prézente (typ *πάσχω*).

Sloveso *βιάζομαι* však nemá rovnaké postavenie ako *máχομαι* alebo *khrōmai*. Existuje totiž aktívne sloveso *βιάζω* „robiť niekomu násilie“, ktoré možno asociovať s pasívom *βιάζομαι* s významom „byť znásilnený“. V tejto svojej definícii Apollónios Dyskolos nerozlišuje medzi slovesami *media tantum* ako *máχομαι* a ambivalentnými slovesami ako *βιάζομαι*, ktoré možno chápať raz s pasívnym významom, raz s aktívnym významom.³³ Presnejšia definícia sa nachádza v bezprostrednom pokračovaní tejto pasáže.³⁴

Σαφές οὖν ὅτι παντὸς παθητικοῦ εἰς μαι λήγοντος ἐνεργητικὸν ἔστιν παραδέξασθαι, ἂν μετὰ τῆς καταλήξεως συντρέχη καὶ τὰ τῆς συντάξεως, ἴσταμαι ὑπὸ σοῦ — ἴστημι σέ, δέρομαι ὑπὸ σοῦ — δέρω σέ, ἔλκομαι ὑπὸ σοῦ — ἔλκω σέ· οὐχὶ τὸ πέταμαι ὑπὸ σοῦ, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ πέτημι σέ. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ ἄγαμαι, δύναμαι, ἔραμαι.

Je teda jasné, že každé pasívum končiacie sa na *-mai* môže mať aktívum za podmienky, že táto konštrukcia sa zhoduje s koncovkou: *hístamai hupò sou* – *hístēmi sé* (som tebou stavaný – staviam ťa), *déromai hupò sou* – *dérō sé* (som tebou bitý – bijem ťa), *hélkōmai hupò sou* – *hélkō sé* (som tebou tahaný – tahám ťa). Nevyskytuje sa však **pétamai hupò sou* (*som tebou lietany) a kvôli tomu ani **pētēmi sé* (*lietam ťa); rovnako je to v prípade *ágamai* (obdivujem), *dúnamai* (môžem), *éramai* (milujem).

Otázka javu *sunéemptōsis*

Pojmy *skhēma* a *sunéemptōsis*, ktoré používa Apollónios v súvislosti s médiom,³⁵ boli špecialistami na túto otázku rôzne interpretované a zaslúžia si detailnejšie priblíženie:

³² LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction II* (1997), s. 247; SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 18.

³³ SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 26.

³⁴ A.D. *Synt.* 3, 398. LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 255–256 (§ 151).

³⁵ A.D. *Synt.* 3, 296. HOUSEHOLDER, *The Syntax of Apollonius Dyscolus* (1981), s. 165; LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 216 (§ 30).

Τὰ γὰρ καλούμενα μέσα σχήματα συνέμπτωσιν ἀνεδέξατο ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς διαθέσεως [...], καὶ ἔνθεν οὐ παρὰ τὰς διαθέσεις ἀμαρτάνεται. Τὸ γὰρ ἔλουσάμην καὶ ἐποιησάμην καὶ ἐτριψάμην καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἔχει ἐκδηλοτάτην τὴν σύνταξιν ὅτε μὲν ἐνεργητικὴν, ὅτε δὲ παθητικὴν, εἶγε τὸ ἐτριψα τοῦ ἐτριψάμην διαφέρει καὶ τὸ ἔλουσα τοῦ ἔλουσάμην, παράκειται δὲ τῷ ἐποίησα τὸ ἐποιησάμην καὶ ἔτι τῷ προῆκα τὸ προηκάμην.

Takzvané *mésa skhémata* vykazujú *sunémpptōsis* aktívnej a pasívnej diatézy [...]. V súlade s tým neexistuje žiadne nesprávne použitie diatézy, lebo je úplne jasné, že *elousámēn*, *epoiēsámēn*, *etripsámēn* a podobné formy pripúšťajú niekedy aktívnu konštrukciu, inokedy pasívnu, ak uznávame, že *étripsa* (otrel som) sa odlišuje od *etripsámēn* (otrel som sa) a *élousa* (umyl som) od *elousámēn* (umyl som sa), zatiaľ čo *epoiēsámēn* (urobil som si) je príbuzné s *epoiēsa* (urobil som) a *proēkámēn* (hodil som si) je príbuzné s *proēka* (hodil som).

V príkladoch, ktoré uvádza, sa Apollónios vyhýba tvrdeniu, že *étripsáμην* a *élousáμην* majú pasívny *význam* (ktorý ani nemajú) a identifikuje *ἐποιησάμην* s aktívnym významom.

Predmetom intenzívnej diskusie je interpretácia výrazu τὰ [...] καλούμενα μέσα σχήματα. Vo svojom preklade do francúzštiny použil Jean Lallot výraz „les formes qu'on appelle moyennes“.³⁶ Signes-Codoñer navrhuje anglický preklad začiatku textu: „The so-called middle forms of the verb display a formal coalescence of the active and passive voices.“³⁷ Podľa Signesa-Codoñera sa Apollóniova definícia vzťahuje na mediálne tvary (σχήματα), ktoré sú pravidelne prítomné v slovesných paradigmách.³⁸

Benedettiová prekladá μέσα σχήματα pomocou francúzskeho spojenia „figures moyennes“ a výraz συνέμπτωσις pomocou „coincidence“. Podľa Apollónia Dyskola sa koincidencia objavuje vtedy, keď sa nevyskytuje chyba v oblasti diatézy (οὐ παρὰ τὰς διαθέσεις ἀμαρτάνεται).

Podľa Benedettiovej je slovo σχῆμα „figúra“ technický výraz vo filologickej praxi na označenie syntaktickej kombinácie, ktorá porušuje nejaké bežné pravidlo, ale zároveň je oprávnená na základe svojho použitia v rámci slávnej tradície.³⁹ V Aristarchovej doktríne termín σχῆμα označuje syntaktickú odchýlku medzi homérskym použitím a bežným použitím jeho doby.⁴⁰ Pojem σχῆμα sa teda vzťahuje na typ „poetickej licencie“.

V systéme Apollónia Dyskola vylučuje explikácia založená na princípe koincidencie možnosť hovoriť o figúre σχῆμα. Συνέμπτωσις „koincidencia“ a σχῆμα

³⁶ LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 216 (§ 30).

³⁷ SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 19.

³⁸ SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 20.

³⁹ BENEDETTI, *Pourquoi l'appelle-t-on moyen?* (2014), s. 13.

⁴⁰ AX, *Sprache als Gegenstand der alexandrinischen und pergamenischen Philologie* (1991), s. 284, používa výraz „Beobachtungen Aristarchs zur syntaktischen Abweichung (σχῆμα) des homerischen im Vergleich zum Sprachgebrauch seiner eigenen Zeit“.

„figúrá“ sú alternujúce princípy: σχῆμα je porušenie pravidla, zatiaľ čo συνέμπτως neimplikuje žiadne porušenie. Preto nie je spojenie μέσα σχήματα „prostredné figúry“ kompatibilné s argumentáciou, ktorú rozvíja Apollónios. Z tohto dôvodu používa participium καλούμενα „(takto) nazvané“, ktoré svedčí o istom odstupe. Apollónios sa teda nestotožňuje s tradíciou, ktorá tu postuluje zmenu diatézy a podľa ktorej tu ide o μέσα σχήματα.

V prípade príkladov sloviess časovaných v aoriste dáva Apollónios Dyskolos do opozície flexiu na -σα, ktorá má aktívnu syntax a flexiu na -σάμην spojenú so slovesami, ktorých syntaktické správanie a sémantická hodnota sú variabilné. Mediálny aorist ἐποιησάμην zahŕňa tranzitívne použitie. Dnes by sme hovorili o médiu so subjektom beneficiárom.⁴¹ Zo syntaktického hľadiska je teda konštrukcia ἐποιησάμην „urobil som si“ ekvivalentná s ἐποίησα „urobil som“.

Na druhej strane ἔλουσάμην má z dnešného hľadiska „reflexívny“ význam. V systéme Apollónia Dyskola mohol byť tento reflexívny význam spájaný s pasívom, vzhľadom na to, že tu nedochádza k „prechodu“ deja na iného participanta. Syntaktické použitie mediálneho aoristu ἔλουσάμην „umyl som sa“ je teda v kontraste so syntaktickým použitím aktívneho aoristu ἔλουσα „umyl som“.

Ako to vysvetľuje Signes-Codoñer, žiaden grécky gramatik nepomyslel na vysvetľovanie významu takýchto foriem, najmä aoristov ako ἐποιησάμην a ἔτοψάμην, z hľadiska reflexivity, pretože to istým spôsobom implikovalo simultánnosť aktivity a pasivity v rámci jednej slovesnej formy.⁴² Apollónios uvádza ešte tretiu triedu tvarov aoristu na -θην definovaných ako „prirodzene pasívnych“, ktoré predstavujú protipól k tvarom na -σα, ktoré sú prirodzene aktívne. Opozícia medzi -θην a -σα sa vždy jasne manifestuje zo sémantického a syntaktického hľadiska.⁴³

οὐκ ἂν γοῦν τις τὸ φύσει ἐνεργητικὸν ἢ τὸ φύσει παθητικὸν εὖροι ἂν ἐν ὑπαλλαγῇ τῶν διαθέσεων, λέγω τὸ ἐποίησα ἀντὶ τοῦ ἐποιήθην ἢ τὸ ἐποιήθην ἀντὶ τοῦ ἐποίησα.

v rámci tvarov prirodzene aktívnych alebo prirodzene pasívnych by sa teda nenašla zámena diatézy, myslím tým ἐποιῆσα (urobil som) namiesto ἐποιῆθῃς (bol som urobený) alebo ἐποιῆθῃς namiesto ἐποιῆσα.

Médiu v *Tékhnē grammatikē* pripisovanej Dionysiovi Thrakovi

Na záver možno porovnať koncepciu média u Apollónia Dyskola s prístupom autora diela *Tékhnē grammatikē*.

⁴¹ ROUSSEAU, *Propositions pour une description ordonnée des «voix» et des «diathèses»* (2014), s. 28.

⁴² SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 5.

⁴³ A.D. Synt. 3, 297. HOUSEHOLDER, *The Syntax of Apollonius Dyscolus* (1981), s. 165; LALLOT, *Apollonius Dyscole. De la construction I* (1997), s. 216 (§ 30).

Podľa Signesa-Codoñera by dielo *Tékhnē grammatiké* malo byť datované do 4. stor. n.l.⁴⁴ Toto datovanie podporil aj Di Benedetto.⁴⁵ V prospech datovania od Di Benedetto svedčí aj porovnanie opisu slovesnej diatézy u Apollónia a „Dionysia Thraka“. Použitia výrazu διάθεσις sú oveľa rozmanitejšie v Apollóniovom spise ako v *Tékhnē*. Apollónios sa nepokúša o jasnú definíciu kategórie stredného rodu, zatiaľ čo „Dionysios“ áno, takže by bolo zvláštne, keby bol „Dionysios“ školský text napísaný niekoľko storočí pred Apollóniom.

Diatézy sa spomínajú v *Tékhnē* prostredníctvom týchto výrazov:⁴⁶

Διαθέσεις εἰσι τρεῖς, ἐνέργεια, πάθος, μεσότης· ἐνέργεια μὲν οἷον τύπτω, πάθος δὲ οἷον τύπτομαι, μεσότης δὲ ἢ ποτὲ μὲν ἐνέργειαν, ποτὲ δὲ πάθος παριστάσα, οἷον πέπηγα, διέφθορα, ἐποιησάμην, ἐγραψάμην.

Existujú tri diatézy: aktívna, pasívna, stredná: aktívum, napríklad *túptō* (udieram); pasívum, napríklad *túptomai* (som udieraný); médium je diatéza, ktorá vyjadruje raz aktívum, raz pasívum, napríklad *pépēga* (som upevnený), *diéphthora* (som zničený), *epoiēsámēn* (urobil som si), *egrapsámēn* (napísal som si).

Štyri slovesné formy, ktoré tu autor používa na vysvetlenie hodnoty média, *πέπηγα*, *διέφθορα*, *ἐποιησάμην* a *ἐγραψάμην*, všetky manifestujú nesúlad medzi formou a významom: dve aktívne perfektá majú pasívny význam (*πέπηγα*, *διέφθορα*) a dva mediálne aoristy, ktoré svojimi koncovkami formálne patrili v očiach gréckych gramatikov do pasíva (*ἐποιησάμην*, *ἐγραψάμην*), sa lepšie chápu v „aktívnom“ zmysle.

V spise *Tékhnē grammatiké* sa uvádzajú iba tie príklady mediálnych tvarov, ktorých význam je neočakávaný, pretože forma sa zdala nekompatibilná s významom. Ak by autor uviedol pravidelnejšie tvary ako *ἐλουσάμην*, čitateľ by zaiste nebol porozumel neurčitej hodnote stredného rodu.⁴⁷

---

⁴⁴ SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 3.

⁴⁵ DI BENEDETTO, *At the Origins of Greek Grammar* (1990); DI BENEDETTO, *Dionysius Thrax and the Tékhnē Grammatiké* (2000). Na druhej strane WOUTERS, *The Grammatical Papyri from Graeco-Roman Egypt* (1979), s. 36, akceptuje autenticitu *Tékhnē*. Cf. tiež ERBSE, *Zur normativen Grammatik der Alexandriner* (1980), WOUTERS, *The Grammatical Papyri and the Technē Grammatiké of Dionysius Thrax* (1995). Datovaniu *Tékhnē* sa detailne venoval LALLOT, *La grammaire de Denys le Thrace* (1989), s. 20–26 (s bibliografickými údajmi). Lallot jemne modifikuje Di Benedettoovu tézu a vyslovuje návrh, že 11-ta až 20-ta kapitola sú neskoršieho dáta ako ostatné. V novej štúdií LALLOT, *Grammatici certant* (1995) identifikoval, opísal a kritizoval argumenty od rôznych bádateľov, ktorí sa zaoberali týmto problémom. K otázke autenticity tohto diela cf. BUZÁSSYOVÁ, *Od hlasu k hláske* (2016), s. 81–82; MATTHAIOS, *Greek Scholarship in the Imperial Era and Late Antiquity* (2020), s. 328 („spuriousness of the *Tékhnē grammatiké* ascribed to Dionysius Thrax“).

⁴⁶ D.T. 13. LALLOT, *La grammaire de Denys le Thrace* (1989), s. 55, 164 – 165. Cf. ANDERSEN, *Remarks on Dionysius Thrax's Concept of 'Diáthesis'* (1994).

⁴⁷ SIGNES-CODOÑER, *The Definitions of the Greek Middle Voice* (2005), s. 20.

Záverečné poznámky

Na záver možno konštatovať, že διάθεσις je u Apollónia Dyskola polysémny termín. Obzvlášť niektoré použitia výrazu διάθεσις nespádajú pod metalingvistickú terminológiu v užšom zmysle. Pôvodný význam slova „stav, rozpoloženie“ je ešte pozorovateľný vo viacerých pasážach. Sémanticko-diskurzívne úvahy nachádzajúce sa u Apollónia Dyskola si teda zachovávajú fyzicko-logickú bázu.⁴⁸

Apollónios Dyskolos zavádza termín *autopátheia* na opis sloviac, ktoré vyjadrujú psychické alebo telesné rozpoloženie (*diáthesis*) súvisiace s istou podobou pasivity, ale bez tohto, aby mali pasívnu flexiu (ako πάσχω „trpieť“, χαίρω „tešiť sa“, οὐρητῶ „potrebovať močiť“). Mediálne slovesá sú prezentované ako majúce pasívnu formu, pričom označujú aktivitu. U Apollónia Dyskola tieto termíny vyplývajú jeden z druhého. Pasívum sa definuje ako vychádzajúce z aktíva. Pojmy autopasivity a média sú zase definované vzhľadom na aktívum a pasívum.

Koncepcia gréckych gramatikov je preto veľmi odlišná od prístupu moderných lingvistov, ktorí médiu pripisujú oveľa dôležitejšie miesto v systéme gréckeho jazyka.⁴⁹ Historickí lingvisti považujú médium za staršiu kategóriu ako pasívum. Porovnávací gramatika indoeurópskych jazykov ukazuje, že v prajazyku existovala opozícia medzi dvomi slovesnými rodmi, aktívnym a mediálnym, zatiaľ čo vznik pasívneho rodu ako autonómnej morfolologickej kategórie je jazykovou inováciou rôznych jazykov.⁵⁰ Typológovia sa snažia definovať médium z hľadiska významu alebo zo sémantickej a funkčnej perspektívy⁵¹ v rámci skúmania, ktoré zahŕňa gréčtinu a ostatné indoeurópske jazyky,⁵² ako aj jazyky z iných jazykových rodín.⁵³

---

⁴⁸ LAMBERT, *Le terme et la notion de διάθεσις* (1978), s. 252, píše: „une sémantique qu'on pourrait appeler physico-logique“.

⁴⁹ K téme gréckeho média: COCK, *ποιεῖσθαι: ποιεῖν* (1981); ALLAN, *The Middle Voice in Ancient Greek* (2003); TRONCI, *Taxonomie der Mediumkonstruktionen und Verbalmorphologie im Altgriechischen* (2011); TRONCI, *Formes moyennes oppositives et non oppositives* (2014). K problému diachronickej analýzy gréckeho sufixu pasívneho aoristu -θη- cf. PETERS, *Zur Herkunft des griechischen -t^hē-Aoristes* (2004). K pôvodu gréckeho sufixu -μενος, cf. PINAULT, *Sound laws and the suffix of the PIE 'middle' participle* (2012).

⁵⁰ VELTEN, *On the Origin of the Categories of Voice and Aspect* (1931); RIX, *The Proto-Indo-European Middle: Content, Forms and Origin* (1988); POOTH, *Studien zur frühindogermanischen Morphologie* (2001); MEISER, *Zur Typologie des urindogermanischen Mediums* (2009); KULIKOV & LAVIDAS, *Reconstructing passive and voice in Proto-Indo-European* (2015); GRESTENBERGER, *Reconstructing Proto-Indo-European Deponents* (2016).

⁵¹ Médium môže nadobudnúť, v jednotlivých jazykoch, antikauzatívnu, zvratnú, recipročnú, autobenefaktívnu či antipasívnu hodnotu. Cf. KULIKOV, *Voice Typology* (2011), s. 393–394.

⁵² VENDRYES, *Une catégorie verbale: le mode de participation du sujet* (1947 – 1948); BENVENISTE, *Actif et moyen dans le verbe* (1966), s. 168–175, cf. FLOBERT, *Benveniste et le problème de la diathèse* (2014), s. 44–55; LAZZERONI, *La diatesi come categoria linguistica* (1990); KURZOVÁ, *Die Diathese in den indogermanischen Sprachen* (1990); KURZOVÁ, *Typology and Diachrony of the Middle Voice* (1999); MADARIAGA, *The development of Indo-European middle-passive verbs: a case study in Ancient Greek and Old Church Slavonic* (2010). K latinským deponentným slovesám cf. FLOBERT, *Les verbes déponents latins des origines à Charlemagne* (1975); MARINI, *L'opposition 'actif' vs. déponent et la persistance du 'moyen' en latin* (2014).

⁵³ ANDERSEN, *Zur Diathese* (1993); KEMMER, *The Middle Voice* (1993); CREISSELS, *Syntaxe générale. Une introduction typologique 2. La phrase* (2006), s. 21 – 41; INGLESE, *Towards a typology of middle voice systems* (2022).

Literatúra

- ALLAN, Rutger J.: *The Middle Voice in Ancient Greek. A Study in Polysemy*. Amsterdam: Gieben, 2003.
- ANDERSEN, Paul Kent: *Zur Diathese*. In: *Historische Sprachforschung* 106 (1993), č. 2, s. 177–231.
- ANDERSEN, Paul Kent. *Remarks on Dionysios Thrax's Concept of 'Diáthesis'*. *Historiographia Linguistica* 21 (1994), s. 1–37.
- AX, Wolfram: *Sprache als Gegenstand der alexandrinischen und pergamenischen Philologie*. In: *Sprachtheorien der abendländischen Antike*. Ed. P. Schmitter. Tübingen: Narr, 1991, s. 275–301.
- BENEDETTI, Marina: *Pourquoi l'appelle-t-on moyen? Apollonius Dyscole et les figures 'moyennes'*. In: *Langages* 194 (2014), č. 2, s. 9–20.
- BENEDETTI, Marina: *'Diathesis' / 'voice': loan words and loan translations in the grammatical metalanguage*. In: *Linguarum Varietas* 3 (2014), 35–42.
- BENVENISTE, Émile: *Actif et moyen dans le verbe*. In: *Problèmes de linguistique générale I*. Paríž: Gallimard, 1966, s. 168–175.
- BUZÁSSYOVÁ, Ludmila: *Od hlasu k hláske. Z dejín antickej náuky o reči*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016.
- COCK, A. J. C. M.: *ποιεῖσθαι: ποιεῖν. Sur les critères déterminant le choix entre l'actif ποιεῖν et le moyen ποιεῖσθαι*. In: *Mnemosyne* 34 (1981), s. 1–62.
- COLLINGS, Neville Edgar: *The Greek Use of the Term 'Middle' in Linguistic Analysis*. In: *Word* 19 (1963), č. 2, s. 232–241.
- CREISSELS, Denis: *Syntaxe générale. Une introduction typologique 2. La phrase*. Paríž: Hermes / Lavoisier, 2006.
- DI BENEDETTO, Vincenzo: *At the Origins of Greek Grammar*. *Glotta* 68 (1990), s. 19–39.
- DI BENEDETTO, Vincenzo: *Dionysios Thrax and the Tékhne Grammatiké*. In: *History of the Language Sciences. Geschichte der Sprachwissenschaften. Histoire des sciences du langage*. Volume I. Eds. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H.-J. Niederehe – K. Versteegh. Berlín / New York: Walter de Gruyter, 2000, s. 394–400.
- ERBSE, Hartmut: *Zur normativen Grammatik der Alexandriner*. In: *Glotta* 58 (1980), s. 236–258.
- FLOBERT, Pierre: *Les verbes déponents latins des origines à Charlemagne*. Paríž: Les Belles Lettres, 1975.
- FLOBERT, Pierre: *Benveniste et le problème de la diathèse*. In: *Grammaire comparée et variétés du latin*. Ed. P. Flobert. Ženeva: Droz, 2014, s. 44–55.
- GIGNAC, Francis Thomas: *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods. volume I. Phonology*. Miláno: Istituto Editoriale Cisalpino La Goliardica, 1976.
- GRESTENBERGER, Laura: *Reconstructing Proto-Indo-European Deponents*. In: *Indo-European Linguistics* 4 (2016), s. 98–149.
- HOENIGSWALD, Henry Max: *Media, Neutrum und Zirkumflex*. In: *Sprachgeschichte und Wortbedeutung. Festschrift Albert Debrunner gewidmet von Schülern, Freunden und Kollegen*. Bern: Francke Verlag, 1954, s. 209–212.

- HOUSEHOLDER, Fred W.: *The Syntax of Apollonius Dyscolus*. Amsterdam: John Benjamins, 1981.
- INGLESE, Guglielmo: *Towards a typology of middle voice systems*. In: *Linguistic Typology* 26 (2022), č. 3, s. 489–531.
- JULIEN, Jacques: *Mode verbal et diathesis chez Apollonius Dyscole*. In: *Histoire, Épistémologie, Langage* 7 (1985), č. 1, s. 83–125.
- KEMMER, Suzanne: *The Middle Voice*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins 1993.
- KULIKOV, Leonid: *Voice Typology*. In: *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Ed. Jae Jung Song. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 368–398.
- KULIKOV, Leonid – LAVIDAS, Nikolaos: *Reconstructing passive and voice in Proto-Indo-European*. In: *Proto-Indo-European Syntax and its Development*. Eds. L. Kulikov & N. Lavidas. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2015, s. 101–124.
- KURZOVÁ, Helena: *Die Diathese in den indogermanischen Sprachen*. In: *Croatica, Slavica, Indoeuropaea. Festschrift zum 60. Geburtstag von Radoslav Katičić*. Ed. G. Holzer. Viedeň: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1990, s. 121–130.
- KURZOVÁ, Helena: *Typology and Diachrony of the Middle Voice*. In: *The Emergence of the Modern Language Sciences. Studies on the Transition from Historical-Comparative to Structural Linguistics in Honour of E. F. K. Koerner. Volume 2*. Eds. S. Embleton, J. E. Joseph, H.-J. Niederehe. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 1999, s. 115–129.
- LALLOT, Jean: *La grammaire de Denys le Thrace. Traduction annotée*. Paríž: Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1989.
- LALLOT, Jean: *Grammatici certant: vers une typologie de l'argumentation pro et contra dans la question de l'authenticité de la Technè*. In: *Dionysius Thrax and the Technè Grammatikē*. Eds. V. Law & I. Sluiter, 1995, Münster: Nodus, s. 27–39.
- LALLOT, Jean: *Apollonius Dyscole. De la construction (Περὶ συντάξεως). Volume I. Introduction, texte et traduction*. Paríž: Vrin, 1997.
- LALLOT, Jean: *Apollonius Dyscole. De la construction (Περὶ συντάξεως). Volume II. Notes et index*. Paríž: Vrin, 1997.
- LAMBERT, Frédéric: *Le terme et la notion de διάθεσις chez Apollonius Dyscole*. In: *Varron. Grammaire antique et stylistique latine*. Ed. J. Collart. Paríž: Les Belles Lettres, 1978, s. 245–252.
- LAZZERONI, Romano: *La diatesi come categoria linguistica: studio sul medio indoeuropeo*. In: *Studi e Saggi Linguistici* 30 (1990), s. 1–22.
- MADARIAGA, Nerea: *The development of Indo-European middle-passive verbs: a case study in Ancient Greek and Old Church Slavonic*. In: *Indogermanische Forschungen* 115 (2010), s. 149–178.
- MARINI, Emanuela: *L'opposition 'actif' vs. 'déponent' et la persistance du 'moyen' en latin*. In: *Langages* 194 (2014), s. 49–61.
- MATTHAIOS, Stephanos: *Greek Scholarship in the Imperial Era and Late Antiquity*. In: *History of Ancient Greek Scholarship*. Ed. F. Montanari. Leiden / Boston: Brill, 2020, s. 260–372.
- MEISER, Gerhard: *Zur Typologie des urindogermanischen Mediums*. In: *Protolanguage and Prehistory*. Eds. R. Lühr & S. Ziegler. Wiesbaden: Reichert, 2009, s. 318–334.

- PETERS, Martin: *Zur Herkunft des griechischen -^hē-Aoristes*. In: *Analecta homini universali dicata. Arbeiten zur Indogermanistik, Linguistik, Philologie, Politik, Musik und Dichtung. Festschrift für Oswald Panagl zum 65. Geburtstag*. Eds. Thomas Krisch, Thomas Lindner & Ulrich Müller. Stuttgart: Heinz, 2004, s. 171–185.
- PINAULT, Georges-Jean: *Sound laws and the suffix of the PIE 'middle' participle*. In: *The Sound of Indo-European 2. Papers on Indo-European Phonetics, Phonemics and Morphophonemics*. Eds. R. Sukač – O. Šefčík. Mnichov: Lincom Europa, 2012, s. 227–251.
- POOTH, Roland A.: *Studien zur frühindogermanischen Morphologie I. „Stativ“, „Medium“ und „Perfekt“*. In: *Historische Sprachforschung* 114 (2001), č. 2, s. 220–258.
- RIAÑO RUFILANCHAS, Daniel: *El complemento directo en griego antiguo. Un estudio sobre los argumentos verbales de objeto en la prosa del griego antiguo*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2006.
- RIJKSBARON, Albert: *The Treatment of the Greek Middle Voice by the Ancient Grammarians*. In: *Philosophie du langage et grammaire dans l'antiquité*. Brusel / Grenoble: Ousia / Université des Sciences Sociales de Grenoble, 1986, s. 427–444.
- RIX, Helmut: *The Proto-Indo-European Middle: Content, Forms and Origin*. In: *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 49 (1988), s. 101–119.
- ROUSSEAU, André: *Propositions pour une description ordonnée des «voix» et des «diathèses»: problématique, statut et conceptualisation du «moyen»*. In: *Langages* 194 (2014), s. 21–34.
- SIGNES-CODOÑER, Juan: *The Definitions of the Greek Middle Voice between Apollonius Dyscolus and Constantinus Lascaris*. In: *Historiographia Linguistica* 32 (2005), s. 1–33.
- TRONCI, Liana: *Taxonomie der Mediumkonstruktionen und Verbmorphologie im Altgriechischen*. In: *Indogermanistik und Linguistik im Dialog. Akten der XIII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft vom 21. bis 27. September 2008 in Salzburg*. Eds. T. Krisch – T. Lindner. Wiesbaden: Reichert, 2011, s. 585–594.
- TRONCI, Liana: *Formes moyennes oppositives et non oppositives. Brèves notes sur le grec ancien*. In: *Langages* 194 (2014), č. 2, s. 35–47.
- VELTEN, Hermann V.: *On the Origin of the Categories of Voice and Aspect*. In: *Language* 7 (1931), 229–241.
- VENDRYES, Joseph: *Une catégorie verbale: le mode de participation du sujet*. In: *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 44 (1947 – 1948), č. 1, s. 1–20.
- WOUTERS, Alfons: *The Grammatical Papyri from Graeco-Roman Egypt. Contributions to the study of the 'Ars Grammatica' in Antiquity*. Brusel: Paleis der Academiën, 1979.
- WOUTERS, Alfons: *The Grammatical Papyri and the Technē Grammatikē of Dionysius Thrax*. In: *Dionysius Thrax and the Technē Grammatikē*. Eds. V. Law – I. Sluiter, 1995, Münster: Nodus, s. 95–109.

Abstrakt: Starogrécki gramatici nekládli médium na rovnakú úroveň ako aktívum a pasívum, čo boli dve základné diatézy. V gramatickom pojednaní Apollónia Dyskola *De Constructione* sa médiu dostáva iba vedľajšie postavenie, pričom je charakterizované v negatívnych termínoch ako ne-aktívum a ne-pasívum. V predkladanom článku konfrontujeme definíciu média s definíciou autopasíva a analyzujeme, ako sa Apollónios ďalej pokúša definovať médium prostredníctvom pojmov *skhēma* a *sunémp̄tōsis*.

Kľúčové slová: aktívum, *diáthesis*, médium, pasívum, slovesný rod

Mgr. Barbora Machajdíková, PhD.
Katedra klasickej a semitskej filológie
Filozofická fakulta
Univerzita Komenského
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovensko
barbora.machajdikova@uniba.sk